

GESTALTNINGSPROGRAM

DNR:2017-00654 • UPPRÄTTAD: 2022-12-08

Bilagor

Slussholmen: Södertäljes nya stadspark

Innehåll

Bilagor

Process

Slussholmen som park: bakomliggande tankar

Framtidens utmaningar

Rörelsemönster för olika trafikslag

Möjliga aktiviteter på Maren

Process

Syfte

Syftet med detta gestaltningsprogram är att utreda hur Slussholmens kan disponeras på ett nytt sätt spatialt för att kunna bli en park för hela Södertälje stad. Gestaltningsprogrammet ska ge ett genomarbetat formspråk och förklara hur parkens ska locka medborgare och besökare. Gestaltningsprogrammet är så undersökt att det ska gå att fortsätta till ett projekteringsstadium utan större begränsningar.

Bakgrund

Slussens kulturmiljö är unik nationellt sett som en mycket välbevarad slussmiljö tillkommen 1924. Hela miljön har klassificerats vara av högsta kulturmiljövärde. Värdet består dels i att det är en sammanhållen helhet av olika typer av byggnader från samma tid med kanalkontor, 3 runda byggnader för slussnedgångar, verkstadsbyggnader på Lotsudden, tjänstebostäder på östra sidan kanalen, delar av manövertornet m.m. Flera av byggnaderna har ett tydligt klassicistiskt formspråk, inte minst de nätta små runda byggnaderna för slussnedgångarna. Även den under 1950-talet tillkomna lotsövernattningsbyggnaden söder om manövertornet har ett viktigt kulturhistoriskt värde som del av den industrihistoriskt värdefulla miljön.

Stadskärnans utveckling

Sedan 'Planprogram Södertälje stadskärna 2009-2029' togs fram har Södertälje kommun arbetat aktivt med utvecklingen av stadskärnan. Det omfattar nya bostäder, två nya hotell, nya kvarter med verksamheter och parkeringsgarage, torg, parker och en förlängd gågata. Stadskärnorna är från medeltiden och har många olika tidslager. Både badortsepoken och modernismen är synliga.

Sjöfartsverkets ombyggnad

Sedan 2016 bygger Sjöfartsverket om Södertälje kanal och sluss för att större fartyg ska kunna åka in i Mälaren. Projektet beräknas hålla på till 2025. I ett avtal mellan kommunen och Sjöfartsverket kommit överens om att kommunen köpa delar av Slussholmen och Lotsudden. Fram till dess att en park byggs kommer stora delar av Slussholmen vara en etableringsyta för bygget. Det innebär att det mesta av vegetationen inte längre finns kvar och att en del höjdförändringar har gjorts. Exempelvis tas den stora kullen i mitten av holmen bort.

Ombyggnadsprojektet drivs sedan 2020 av Trafikverket.

Slussholmen och Lotsudden pekades ut i Södertälje stadskärna 2009-2029 - Program för en hållbar stadsutveckling som en ny potentiell stadspark. Därefter har en överenskommelse genomgått med Sjöfartsverket om att marken ska tas över av kommunen när de är klara med ombyggnationen av Södertälje Sluss, ca år 2026. Det har också gjorts flera utredningar som har varit ett underlag för arbetet:

- Medborgardialog under Kringelfestivalen 2014, där det som önskades mest var en restaurang, någon form av idrottsaktivitet (allt från utegym, bollplan till kajakpaddling) och en lekplats.
- Man har länge arbetat med Marenområdet och där finns ett gestaltningsprogram framtaget, men också en teknisk utredning. En projektering av Marenplan är genomförd och en ombyggnation planeras på börjas 2024.
- Sjöfartsverket har ett villkorat rivningslov på en av verksamhetslokalerna. Villkoret är att de bygger upp det igen men det kommer inte att kunna ske på exakt samma ställe då vägen behöver

Innehållet på Slussholmen ska komplettera de funktioner som redan finns i stadskärnan, där det finns utegym, torgmiljöer, natur.

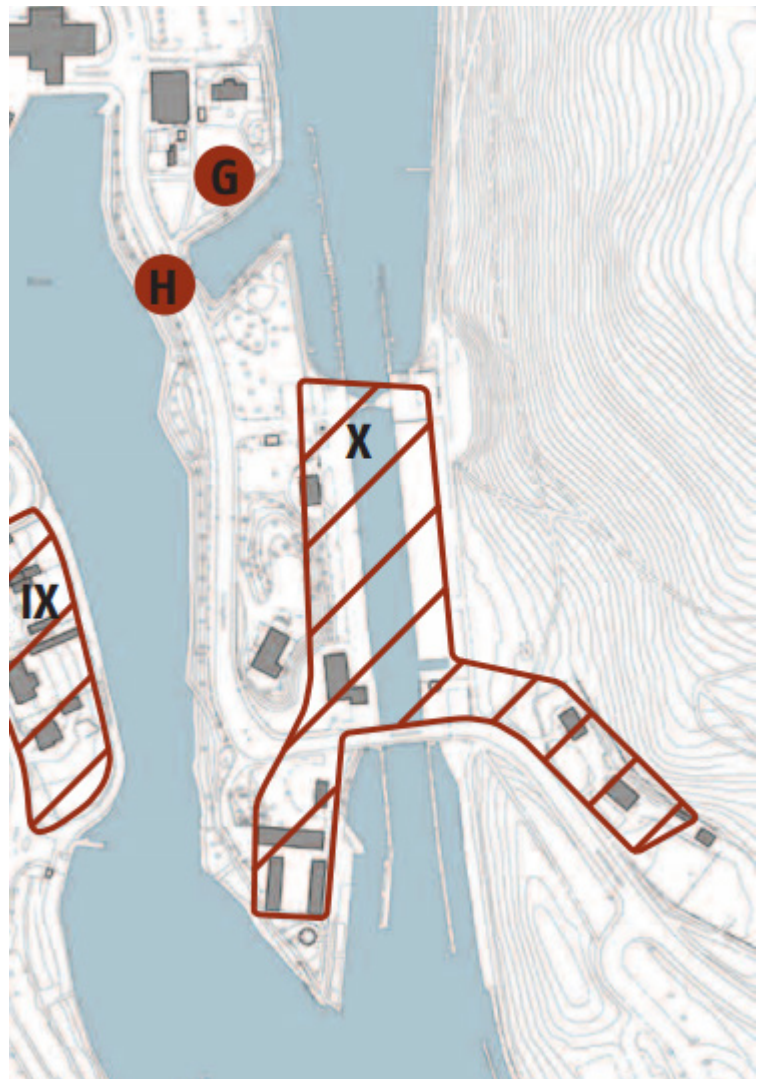
Bild från Stadsmiljöprogrammet som beskriver Kulturmiljöer:

G Vänortsparken är anlagd på 1990-talet i anslutning till kanalpromenaden Blindtarmen, se nedan.

H Blindtarmen är en del av den gamla kanalen

IX I Kv Skytten finns tre arkitektoniska pärlor som härstammar från tidigt 1900-tal och visar badhusstadens ståndsmässiga bebyggelse.

X Slussen utgör en sammanhängande industrihistoriskt värdefull miljö där sociala strukturer och verksamhetshistoria går att utläsa väl."

Samarbete

Förslaget till Slussholmens nya utformning är framtaget genom en nära dialog och samarbete mellan Södertälje kommun, landskapsarkitekter från SYSTRA och arkitekter från Nyréns. Anställda på kommunen har haft rollen som beställare och formulerade uppdraget, levererade relevanta underlag och fattade beslut. Konsulterna från SYSTRA har arbetat fram gestaltningsprogrammet som beskriver stadsparken och arkitekterna från Nyréns har jobbat med transformationen av de befintliga byggnaderna på Lotsudden, ett separat dokument som förväntas vara klart under hösten 2022.

Halvvägs i processen genomfördes ett samråd med medborgare, som beskrivas i gestaltningsprogrammet, samt med referensgruppen hos kommunen. Kommunanställda med olika expertis har kommenterat planen och deras idéer har varit med i vidare bearbetning av gestaltningsprogrammet.

Utformningen av gatan har varit en parallell process där gatan projekterades till systemhandlingsnivå för att säkerställa att utformningen är möjligt.

Södertälje kommun:

- Lova Kjellqvist Mattson
- Maria Norén
- Tove Entin
- Dalia Rhawi
- Emma Tibblin

Landskapsarkitekt
Planarkitekt
Planarkitekt
Projektledare
Stadsantikvarie

SYSTRA:

- Simone de Bergh
- Diego Boroni
- Mahad Mohammed

Landskapsarkitekt
Landskapsarkitekt
Vägprojektör

Nyrens:

- Anna Karin Fallan
- Ingrid Frykholm

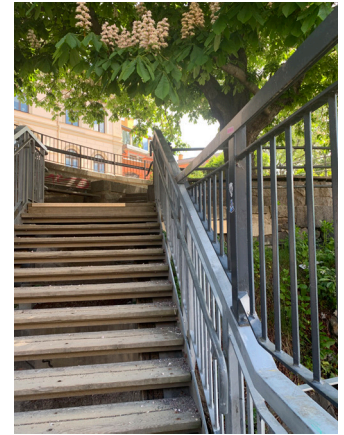
Arkitekt
Arkitekt

Projektteamet i Norrköping

Studieresa till Norrköping

För att få inspiration och fördjupa diskussionerna åkte hela gruppen, kommunrepresentanter, arkitekter och landskapsarkitekter, på studieresa till Norrköping. Där tittade vi tillsammans på hur hanteringen av kulturmiljöer kan respektera och relatera till historien men samtidigt anpassas till dagens vardagskrav, på vilka olika sätt det går att uppleva och skapa kontakt med vattnet och hur man kan utforma attraktiva platser som är tillgängliga för alla. Stort fokus lades på barnperspektivet då det fanns ett stort önskemål från Södertäljes invånare att skapa en lekplats på Slussholmen.

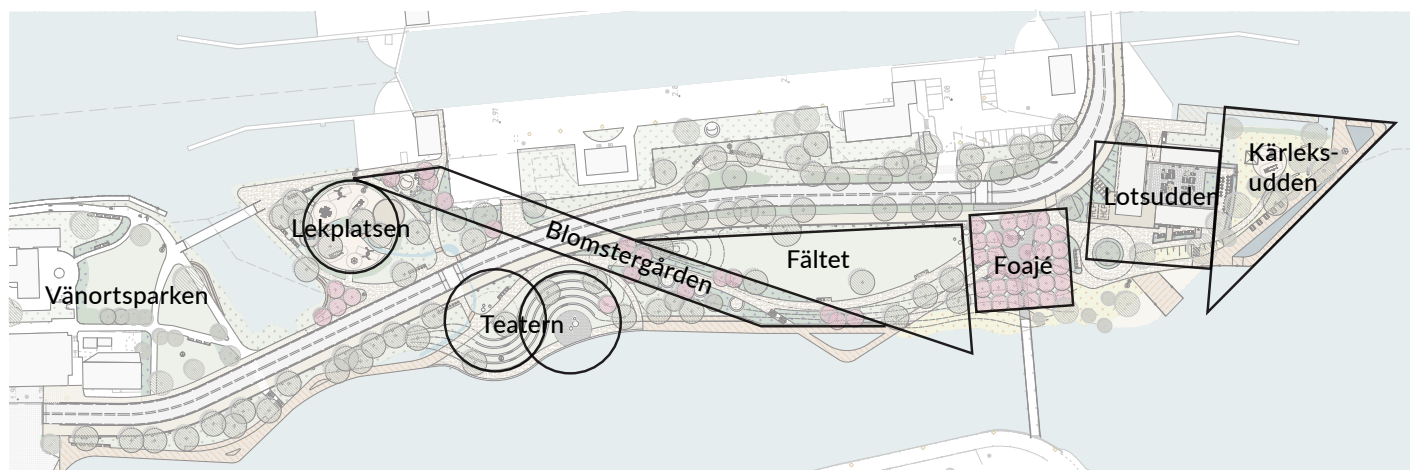
Olika bra exempel i Norrköping om hur man tar hand om kulturmiljön, vattenkontakt och lek

Slussholmen som park

Förslaget utgår från visionens tre fokusområden. De är valt under processen för att de starkas Södertäljes identitet och passar medborgarens önskemål.

Park i kulturhistorisk miljö

Konststilen Swedish Grace syns genomgående i parkens design och tydliga geometriska former utgör Slussholmens olika platser såsom Foajén, lekplatsen och teatern. Sammanhängen i parken kommer från ett nätverk av stigar i organiska former. De föreslagna materialen, trä och granit passar i den historiska miljön.

Komposition av enkla former som skapas parkens olika platser

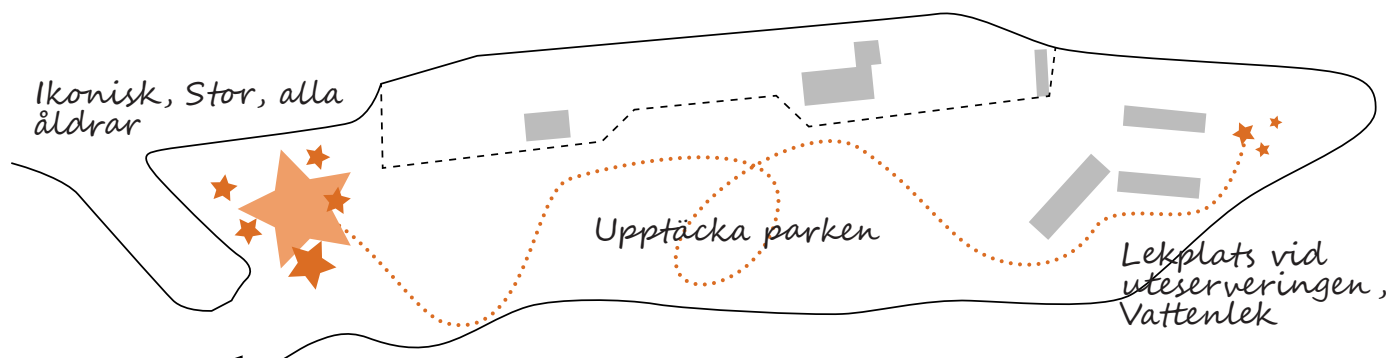
Parkens program med lek i spetsen

Slussholmen vara en modern park med aktiviteter som passar nu- och framtiden och vara en självklar plats, både till vardags och under högtider. Två platser på Slussholmen gör sig speciellt bra för större evenemang, dels fältet mitt på Slussholmen med sin relativt stora och plana gräsyta, men såklart även teatern som riktar sig mot Maren och samspelar med vattnet och Marenplan. Båda dessa platser är även utformade för att även vara trevliga att vistas på när det är lite färre folk. Eluttag och möjlighet att justera belysningen ska göra det enkelt att ha evenemang på Slussholmen. Slussholmens olika delar gör det också möjligt att fortsätta med vardagens aktiviteter även under ett pågående evenemang.

Extra fokus har lagt på de yngsta i samhället genom att föreslå två lekplatser på Slussholmen, en stor på norra sidan och en mindre på Lotsudden. Hur lekplatserna ska utformas bestäms senare.

Tre saker är viktiga att ha med sig;

- Barnen är en del av samhället, därför ska de ha god tillgänglighet till hela Slussholmen och platserna ska bjuda in alla i samhället till lek
- Lekplatserna ska vara säkra och tillgängliga, men inte inhängande. Där avgränsning behövs används landskapet till exempel planteringar, vatten eller vallar
- Lekplatserna ska spegla Södertälje. En utgångspunkt kan vara framgångsrika Tom Tits och lekplatsen kan vara lite galen, interaktiv och smart och väcka nyfikenhet.

Lek på Slussholmen

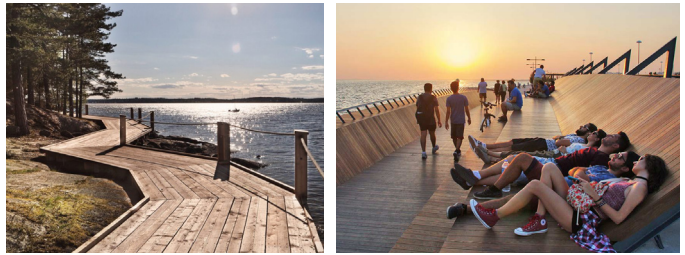
Park i kontakt med vatten

Vattnet upplevs på olika sätt runt om i parken. Först och främst får Slussgatan en ny placering vilket gör att en större del av parken får direkt kontakt med Maren. Den branta slänten anpassas vid teatern och foajén vilket gör att man kan ta sig ner mot vattnet och Marenbron på ett enkelt sätt. Mellan dessa delar behålls en brantare slänt för att ge variation av upplevelsen. Här kan man luta sig mot slänten eller sitta på bryggornas solbänkar och titta ut över vattnet.

De nuvarande bryggorna runt om Slussholmen erbjuder platser där man kan komma nära vattnet och är med dess lägen i både eftermiddags- och kvällssolen väldigt populära. Nya bryggor förslås att ersätta dessa och förslaget är att de ska erbjuda en större variation, bryggor med mer organiska och växtlika former som sträcker sig från Marenplan, slingrar sig fram längs Slussholmens vattenkant och erbjuder olika vyer längs med den. Genom att bredda vissa delar av bryggorna möjliggörs inte bara gott med plats att promenera på utan även platser att sätta sig ner på kanten eller på någon av bänkarna, det ger också plats för andra aktiviteter som t.ex. att spela in TikToks eller bara chillar.

Det speciella med slussar är de olika vattennivåerna. Platsen där detta är mest synligt är i nordöstra delen, vid "Blindtarmen". Här föreslås att föra in vattnet i parken och låta det rinna i ett dike genom lekplatsen, korsa under Slussgatan och rinna ner på andra sidan i Maren. Där vattnet korsar stigar sätts enklare broar.

Lekplatsens utformning utgår från närheten till vattnet och kan erbjuda de möjlighet att lära sig mer om slussen på ett lekfullt sätt. Där kan finnas olika små bassänger, en ränna med små slussar som man kan kontrollera vattnet med och en pump. Vattnet måste vara rent och kunna stängas av när vintern närmar sig. Intill lekplatsen finns möjlighet att återanvända vattentornet från Tom Tits som tidigare stått på Stortorget, denna behöver dock en enklare restaurering för att kunna tas i drift. I tornet skulle det vara möjligt att exempelvis ha en installation som sprider dimma på varma dagar.

Exempel på bryggor vid vattnet

Exempel på olika former av vattenrännor

Exempel på vattenlek

Framtidens utmaningar

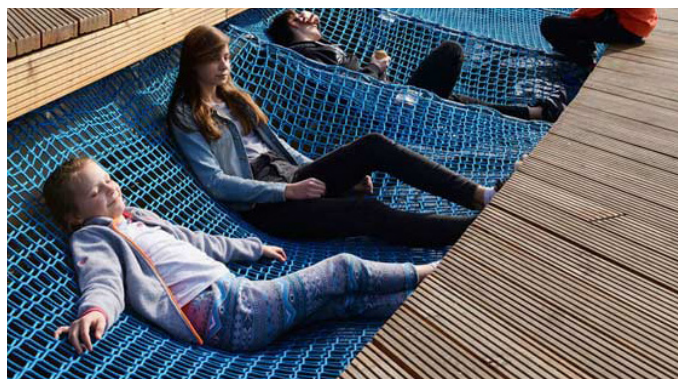
Klimatet ändras och det är viktigt att vara förbered på det. Några klimatförändringar är;

- Det kommer bli varmare vilket människors hälsa
- Det kommer bli torrare vilket skadar planteringar
- Det kommer bli mycket regn på en gång vilket ställer högre krav på dagvattenhanteringen
- Höjning av havsnivån vilket även höjer nivån i Maren

Det finns även en utmaning för den biologiska mångfalden vilken är en del av möjliga ekosystemtjänster som förbättrar vår livsmiljö. I programmet finns flera lösningar på de olika utmaningarna. Här vi lyfta de tre främsta.

Sval oas

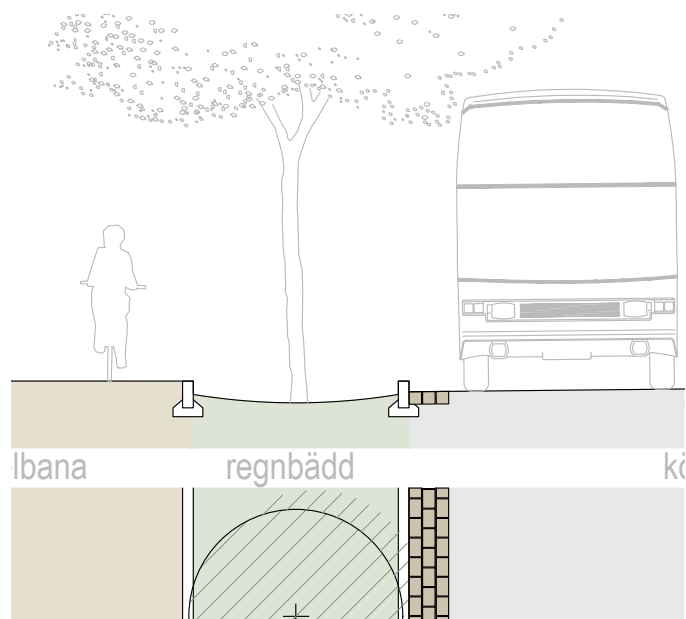
När det blir varmare höjs temperaturen snabbare i stadsmiljö med byggnader och hårdgjorda beläggningar. Slussholmen blir en sval oas för medborgarna och besökaren som tillskapas av grönska som ger skugga men också kyla från avdunstning från vatten, mark och växter. Parken har också svalkande platser vid vattnet längs Maren, till exempel utskjutande bryggor med möjlighet att sätta sig med fötterna i vattnet. Det kommer finnas dricksfontäner och vattenlek.

Njuta nära vattnet

Öppen dagvattenhantering

Allt dagvatten som faller på Slussholmen infiltreras så att det finns en buffert i jorden till torkare tider. Det görs genom avrinning från ytor med beläggning till grönområden. Längs med gatan och finns växtbäddar med dränering. De ligger som en lågpunkt där vattnet samlas och kan fördröjas efter kraftiga regn. Växter väljs för att tåla kortare översvämningar. Dräneringsledningar leds direkt till recipienten, Maren.

Regnbädd längs med Slussgatan

Ökad biologisk mångfald

Genom medvetna växtval kan en stor ökning av biologisk mångfald göras genom att selektera en stor variation av arter som är också värd eller foder till olika djur. Då erbjuder parken en stort mängd av olika habitat samt utgör en stor variation av arter vilket ger parken ett större motstånd mot skadedjur och sjukdomar. I valet av arter ska även det beaktas att klimatet kommer att bli varmare och torrare.

Träd i äng

Rörelsemönster för olika trafikslag

Slussgatan utgör en stor del av Slussholmen och därför en viktig del att beakta i gestaltningen. Gatan ska fungera på ett funktionellt sätt samtidigt som den inte ska vara en barriär i parken. Det finns många trafiktekniska krav som måste beaktas; placeringen av gatan, gatusektionen och vilka material som ska användas. Andra viktiga aspekter att tänka på är att inte göra inverkan på kulturmiljön, att gatan ska vara tillgänglig och att säkerhet och funktionalitet är hög.

Vägens bredd är högst beroende av busstrafiken då två bussar måste kunna mötas, därför måste körbanan vara minst 7 meter bred. Körbanan kommer att vara nedsänkt i förhållande till parkens gångbanor med kantsten. Samtidigt ska det vara möjligt för alla att kunna korsa gatan, därför finns två upphöjda övergångsställen vilka även gör att fordon behöver sänka hastigheten. Ett placeras vid foajén som är den centrala mötesplatsen, ett vid den stora lekplatsen där familjer kommer korsa vägen och ett vid Vänortsparken som ligger på andra sidan Stenvalvsbron.

För att minska hastigheten på ett intuitivt sätt föreslås att använda en kombination av två olika material som beläggning på körbanan som minskar känslan av gatans bredd. Samt att placera objekt längs med gatan, exempelvis träd. Stora träd föreslås längs med gatan med kronan över 5 meter så att även lastbilar kan köra under dem.

Längs med körbanans västra sida går gång- och cykelbana som mellan broarna breddas till 3,5 meter för att gående och cyklister ska kunna möta varandra på ett säkert sätt. Övriga vägar på Slussholmen är endast avsedda för gångtrafik. Dessa beläggs med stenmjöl vilket ger känslan av riktiga parkstigar som är tillgängliga under de flesta årstider.

Snöskottning och plogning kan väljas att bara göras på körbana, gång- och cykelbana och torgytan med granithållar i foajén som utgör kopplingen till Marenbron.

Tillgänglighet

Hela Slussholmen ska vara en park som är tillgänglig för alla, även personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga vilket betyder att

- Stigar har flack längs- och tvärlutning och utformas utan kanter
- Övergångsställen utformas enligt trafiksäkerhets rekommendationer och SL's riktlinjer
- Stigar har en tydlig kant längs sidorna som kan användas som ledstråk och orienteringshjälp
- Det finnas bänkar med både rygg- och armstöd på ett rimligt avstånd från varandra
- På lekplatserna ska det finnas möjlighet för barn med nedsatt rörelseförmåga att leka

Slussgatan med övergångsställen

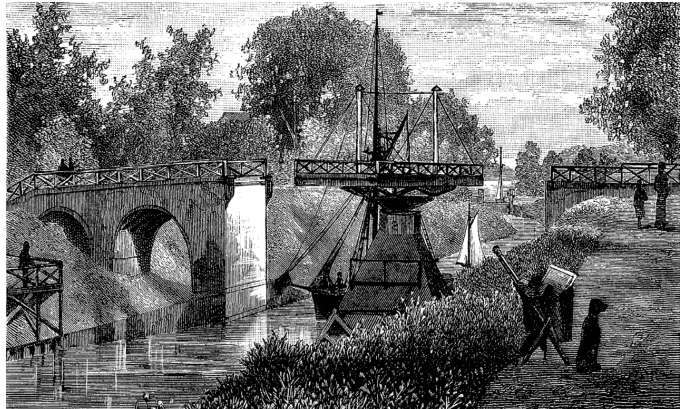
Ny Marenbro

Om den nya bron byggs vinkelrät mot Slussholmens strand blir den cirka 40 meter lång. För att både fotgängare och cyklister ska kunna använda bron samtidigt i båda riktningar bör den vara ca 4–5 meter bred. De geotekniska förutsättningarna är inte kända och måste utredas i ett tidigt skede.

Idag är det politiska målet att båtar ska kunna komma in i inre Maren, vilket kan bli möjligt med en ny bro.

Längs med Göta kanal finns flera exempel på öppningsbara broar med mindre öppningar. De är alla klaffbroar eller rullbroar och tar lite plats i anspråk. En sådan bro kräver flera stöd i vattnet och en öppning skulle kunna göras ca 4–5 meter bred för att få in fritidsbåtar.

Om man skulle vilja göra öppningen lite större kan man tänka sig 10–20 meter för att få in större båtar, pråmar och flytande scener. Då behöver man fortfarande stöd i vattnet och bron blir lite mer iögonfallande, åtminstone när den öppnar sig.

Svängbro i Södertäljes kanal

Svängbro i Köpenhamn

Klavbro Rijnhavenbrug i Rotterdam

Rullbro Götakanal

Möjliga aktiviteter på Maren

Maren är inte del av projektet Slussholmen men utvecklingen av Slussholmen har en påverkan på Maren och tvärtom. Marenplan, som tidigare kallades för Stadshamnen, var Södertäljes viktigaste hamn ända fram tills det att Mälarhamnen anlades år 1880. Båttrafiken till inre Maren upphörde inte förrän 1962, då en bilbro mellan yttre och inre Maren invigdes. Brobanan vilade på nedslagna pålar i knippen, en form av dykdalb. Bilbron fick stor betydelse eftersom den avlastade mycket av den lokala trafiken. Avsikten var att denna bro skulle vara ett provisorium, därför underhölls den inte och revs slutligen 1993.

Marenbron ersattes efter flera turer av en mindre gång- och cykelbro som flyter på vattnet. Avsikten var att den skulle lyftas bort under sommarhalvåret, vilket skulle medföra att det fortfarande var möjligt för småbåtar att angöra Marens inre delar. Efter ytterligare turer beslöt man att bron skulle ligga permanent. Den är 3 meter bred, byggd av trä och har i efterhand kompletterats med bågar som skapar rumslighet på bron och som bär ljussättning.

Nuförtiden är Maren mest använd vid valborgsfirandet och under några andra evenemang t.ex. Vattenboll (Walk on water). Som en vattenyta som ligger så centralt i staden har den mycket mer potential. Marenbron behövs bytas snart och om nya bron bli öppningsbar, då öppnas det upp för massor av möjligheter. Av många möjligheter på Maren ser vi tre olika kategorier.

Maren förr i tiden

Lära sig åka båt

Maren är isolerad vilket gör den till ett perfekt område där barn kan lära köra båt eller segla. Under sommaren skulle både barn och vuxna kunna hyra båtar. De kan inte komma nära de stora inlandsfartyg som går genom Slussen eller åka bort långt. En annan möjlighet är flytande spabad eller bastu.

Segelskola

Uthyrning av småbåtar

Nya upplevelser för alla åldrar

Evenemang

Marens kanter är tillgängliga och kan erbjuda sittplatser till stora mängder av publik, till exempel trapporna på Marenplan och framtidens teater på Slussholmen. Man kan flytta in scener till konserter, teater, dans, bio och massor av andra former av föreställningar på vattnet. Scener kan bli byggta på flytande element såsom pontoner. Självklart kan man fortsätta med valborgsfirandet.

Tillfälliga paviljonger

Det finns flytande paviljonger som kan komma på besök när nya bron bli öppningsbar. Det finns exempel på paviljonger som handlar om idrott, kultur, konst, hållbarhet och mycket mer. De kan bjuda till en tillfällig aktivitet i centrum och man kan även tänka sig att göra det som ett årligt arkitekturprojekt som kan sätta Södertälje på kartan. Ett exempel är Serpentine Pavilion i London där varje år en ny arkitekt blir inbjuden ta fram överraskande och innovativa paviljonger. Södertälje kan ha sin flytande version.

Valborgsfirande

Flytande idrottsbana

Flytande scen

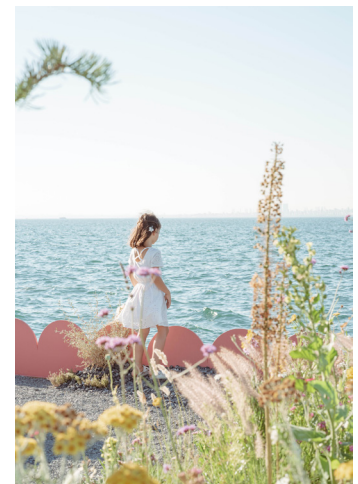
Flytande konst paviljong

Utomhusbio på vattnet

Flytande bibliotek

Flytande park

Samhällsbyggnadskontoret, Södertälje kommun

Nyköpingsvägen 26, 151 89 Södertälje • 08-523 010 00 (vxl) • sbk@sodertalje.se • www.sodertalje.se